

Naturnationalparker og friluftsliv 2021

Karen Schousboe
KIMMING 2021

Kortfattet notat om

Naturnationalparker og friluftsliv 2021

Det er blevet til et ofte gentaget dogme at Naturnationalparkerne ikke vil sætte grænser for danskernes friluftsliv. Tværtimod skal der i fremtiden være fuld adgang for alle brugergrupper og som hidtil. Men er det klogt?

Etableringen af femten Naturnationalparker i Danmark har givet anledning til en betydelig debat. En af årsagerne er, at naturnationalparkerne placeres på arealer – skove, heder, og enge – der ejes af den danske stat. Det indebærer at naturnationalparkerne etableres de steder, hvor rigtig mange danskere i praksis udfolder deres friluftsliv. Private ejere har jo mulighed for at begrænse visse aktiviteter (eksempelvis ridning, mountainbiking og jagt). Dette er begrænsninger, der for de to førstes vedkommende ikke med loven i hånd har været indført på offentligt ejede områder. Presset på de offentlige – og især bynære skove – er derfor uforholdsmæssigt meget stort.

Dette skal så sammenholdes med, at den umiskendeligt alvorlige og stadigt voksende ødelæggelse af naturens rigdom (biodiversiteten) er den egentlige baggrund for etableringen af naturnationalparkerne.

Det åbne spørgsmål er derfor: hvilken indflydelse har de mange og forskelligartede friluftaktiviteter på biodiversiteten?

I en dansk kontekst foreligger der ikke mange konkrete undersøgelser, men international forskning angiver dog nogle pejlepunkter. I det følgende skal nogle hovedresultater herfra angives, i det det dog skal understreges, at der ikke er tale om en udtømmende redegørelse. Den anvendte litteratur er således primært engelsk og tysk. Så vidt muligt henvises desuden primært til europæiske studier. Fokus vil være på betydningen af gåture, orienteringsløb, ridning og mountainbiking.

Vandreture

Der findes en betydelig forskning, der dokumenterer, at vandreture har indflydelse på fugleliv. Vigtigt er det dog her at understrege, at betydningen afhænger af fugleartens særkende, eksempelvis hvor redebygningen finder sted - på jorden, i en trætop eller et hult træ.

Tretten års studier af "The Pennine Way" i UK viste eksempelvis at hjejlen (der ruger på heder) og som er kritisk truet her i Danmark, etablerede en no-go-zone i rugetiden på 200 meter på hver side af vandreruten. Dette skyldtes at folk havde svært ved at "holde sig på sporet". Da sporet blev mere formaliseret, nedsatte fuglene imidlertid no-go-zonen til 50 meter.

Til gengæld rapporteres der meget forskelligartet med hensyn til hjortevildtets reaktionsmønstre. Litteraturen synes her at pege på at jagt skaber mere sky populationer end vandrere.

Tur på Molslaboratoriet november 2021 © Schousboe

Orienteringsløb og geocaching

Orienteringsløb dækker i litteraturen over en lang række forskellige aktiviteter fra geocaching til klassiske orienteringsløb, som organiseres i forbindelse med spejderarbejde. Følgende kan dog (på baggrund af litteraturen) anføres:

En af de afgørende faktorer her er, at antallet af løbere i en "event" er afgørende. Hvis der er 2500 deltagere kan vegetationen hurtigt restituere sig. Men er der over 10.000, kan det tage en ekstra vækstsæson at "komme sig".

Desuden findes der flere danske studier, bl.a. fra Kalø og Pamhule, der dokumenterer at hjortevildtet søger tilflugt langt væk fra større events.

I svenske undersøgelser er det desuden påvist, at elge påvirkes hvis de er indenfor 200 meter af en gruppe løbere – og flygter op til 1500 meter for at komme væk. Hjortevildtet blev forstyrret på 200 meters afstand, men flygtede til gengæld kun ca. 600 meter. De svenske og danske undersøgelser viser, at det tager 24-48 timer for dyrene at søge tilbage til deres vante græsgange.

Men sådan er det også for dyrene, hvis og mens de eventuelt jages. Det er derfor foreslået, at dyrene antager, at orienteringsløbere er "jægere" og reagerer herpå. I England har forskere desuden konkluderet, at betydningen af et afholdte orienteringsløb svarer til den, der er resultatet af almindelige "folkevandringer" på offentlige helligdag.

Når det gælder fugle er sagen ikke entydig. Nogle studier viser betydelig indflydelse, mens andre kun minimal. Meget synes dog igen her at afhænge af de enkelte fugles rugepladser og vaner.

PXhere - CC0 Public Domain.

Ryttere og kvæg i Rebild Bakker © Kaspar Malmberg

Ridning

Ridning har væsentlig betydning på stier (erosion) samt i forbindelse med spredning af planter. Desuden betyder kemisk forurening i forlængelse af medicin mod parasitter en del. (Dette gælder også hunde). På samme måde som vilde græssere skaber de dog rod i naturen og kan derfor bidrage (i det små) til at "rode op" i den. Når det gælder indflydelse på dyrelivet generelt findes der kun få undersøgelser, der dokumenterer meget andet end at færdsel bort fra stier har indvirkning.

Sammenlignende studier af elges adfærd i Oregon mellem motoriserede køretøjer, mountainbikere, hikere og ryttere viste dog at dyrenes flugtparathed var mindst når det gjaldt ryttere.

Internationalt er ridning i nationalparker og anden beskyttet natur imidlertid stærkt begrænset. Årsagen hertil er ikke ganske klar, men skal formentlig findes i en forskning præget af Australsk tankegang, hvor de over 400.000 vilde heste (Brumbies) betragtes som skadelige for den sårbare natur. Og hvor ridning derfor betragtes som naturskadelig.

Mountainbiking

Mountainbiking har til gengæld generel stor indflydelse på den natur, sporene anlægges i og ad hvilke sporten udøves.

Evidens herfor kan man eksempelvis aflæse i en af de mere betydningsfulde undersøgelser, der er foretaget herhjemme, nemlig i St. Dyrehave. Her kortlagde ornitologerne Louise og Per Ekberg i 2009 -2010 ynglefuglene i St. Dyrehave, herunder rovfuglerederne. I alt talte de 22-24 ynglende rovfuglepar. I 2010 etablerede Naturstyrelsen imidlertid MTB-stisystemet i St. Dyrehave, der udover til cykelsport også anvendes til egentlige MTB-løb, motionsløb samt O-løb og med op til 1500 deltagere. Fem år efter, i 2015, var der fem ynglende rovfuglepar tilbage. Undersøgelser har da også vist at rovfugle i yngletiden er sårbare for uro i op til 150 meter fra deres rede.

Dette gav i 2019 anledning til at DOF (Dansk Ornitologisk Forbund) udarbejdede et notat med en opfordring til at ”der snarest systematisk og landsomfattende bør foretages en kritisk revision af adgangsreguleringen i de danske skove med henblik på at friholde tidligere fredelige udkants- og stilleområder fra de stærkt tiltagende og for dyrelivet generende mountainbikeaktiviteter.”

PXhere - CC0 Public Domain.

PXhere - CC0 Public Domain.

Dette resultat kan så sammenholdes med norske undersøgelser, der systematisk har vist at hjortevildt generelt fravælger at komme i nærheden af en 80 meter bred bræmme omkring et mountainbikespor i Kaupanger i Norge. Tilsvarende er det værd at referere en undersøgelse fra Wildnispark Zürich, hvor forskerne udstyrede 16 stykker råvildt med GPS og udsatte dem for systematiske forstyrrelser i form af mountainbiking morgen og aften. Resultatet viste, at selv hvis rytterne holdt sig til sporet, flygtede 50% af dyrene 50 meter.

Hvis resultaterne herfra kan overføres til St. Dyrehave, så viser det at mindst 15% heraf reelt er udlagt til dyrefrit område. I Rold skov betyder det reelt at 25% af den fremtidige naturnationalpark vil være udlagt til "dyrefri zone". Hvis perspektivet er rovfuglene, er situationen endnu alvorligere. Med 50 km MTB spor i Rold Skov og en no-go-zone for ynglende rovfugle på 150 meter på hver side af sporet, betyder det at henved 1500 ha allerede nu er udlagt til "fuglefri" zone. Det tal kan så sammenholdes med størrelsen på den fremtidige Naturnationalpark i Rold Skov på 1600 ha.

I en forbindelse skal det noteres, at forskere fornyligt konkluderede, at sikkerhedsafstanden mellem på den ene side byggeri, anlæg og anden menneskelig aktivitet og på den anden side natur, skal udgøre mellem 400 og 1000 meter, for at dyrene skal efterlades i ro.

Kreaturer set fra kanoen. Gravlev Ådal 2021 © Morten Rosenvold Villadsen

Konklusion

Uanset hvordan man ser på undersøgelserne, viser de, at menneskers færden i naturen har indflydelse herpå. Jo mere befærdet et område er, des mere vil der finde habitat kompression og fragmentering sted; dvs. dyrene tvinges til at finde sammen på mindre og adskilte områder.

Meget generelt kan vi desuden notere os, at ganske vist er danskernes foretrukne måde at færdes i naturen på "at gå en tur"; der følges af "at cykle en tur" fulgt af mountainbiking og til sidst lidt "ridning". Alt andet lige betyder det at almindelige gåture i det store perspektiv kan have større indflydelse på naturen end mountainbiking og ridning. MEN: Billedet er omvendt, når vi ser på de enkelte aktiviteter indflydelse på naturen – dvs. betydningen på faunaen.

Et eksempel herpå kan aflæses af et studie fra Idaho, hvor forskere ikke kun målte hvor ofte rovfugle blev forstyrret af forskellige typer af rekreative brugere, men også sammenholdt det med den flugtafstand, der genereredes. Det viste sig nu at mens knap halvdelen af forstyrrelserne ganske vist genereredes af vandrere, så var flugtafstanden genereret af mountainbikere dobbelt så alvorlig. Reelt betød det, at én mountainbiker genererede dobbelt så megen forstyrrelse som én vandrer.

Helt overordnet skal det derfor understreges, at for alle aktiviteter gælder, at målingerne er sket på færdsel på "stier". Det er uden for al tvivl at færdsel, der kan betegnes som "rambling", "off-piste" eller "vildspor" har endnu større indvirkning på naturen og dyrene. Undersøgelser fra Schweiz dokumenterede således fire gange så megen påvirkning fra færdsel på tværs.

Anbefalingen er således helt entydigt og som minimum, at antallet af spor i beskyttede naturområder skal reduceres og formaliseres, så folk holder sig til stien. Det gælder alle former for stier, men i særdeleshed MTB-ruter, hvor færdslen tilsyneladende medfører en omfattende veldokumenteret naturødelæggelse i sit følgespor. Samtidig skal stierne som minimum etableres med 400 meter til eventuelle sårbare områder.

Kilder:

A systematic review of the effects of recreational activities on nesting birds of prey.

Martínez-Abraín, A., Oro, D., Jiménez, J., Stewart, G. & Pullin, A. 2010: Basic Appl. Ecol. 11: 312-319.

Effects of recreation on animals revealed as widespread through a global systematic review.

Af L. Courtney, S.E. Larson, A.M Reed, and K. R Merenlender.
PLOS ONE 2016

Ecotourism's Promise and Peril. A Biological Evaluation

af Daniel T. Blumstein et al.

Palgrave MacMillan 2017

Effective corridor width: linking the spatial ecology of wildlife with land use policy

Af Adam T. Ford et al

European Journal of Wildlife Research (2020) volume 66, No. 69

Mountain biking and wildlife – disturbance experiments with roe deer (*Capreolus capreolus*) in Switzerland

Af Martin Wyttenbach

MMV8, University of Novi Sadi 2016

Notat om mountainbikekørsel og naturhensyn i danske skove.

Udformet og vedtaget af BirdLife/DOF's naturpolitiske udvalg, april 2019.

Outdoor Recreation. Environmental Impacts and Management

Af David Huddart og Tim Stott

Palgrave Macmillan 2019

Red Deer (*Cervus elaphus*) avoid mountain biking trails

Af Janeke Scholten, Stein R. Moe og Stein Joar Hegland

I: European Journal of Wildlife Research (2018) Vol 64(1)

Seeking Ground less traveled: Elk responses to recreation

Af Sylvia Kantor et al.

Science findings. Pacific Northwest Research Station 2019

Undersøgelse af danskernes friluftsliv

Friluftsrådet 2017

Ynglende rovfugle m.fl. og forstyrrelser i Store Dyrehave – Er der en sammenhæng? – Dansk Ornitologisk Forenings Rovfuglegruppe.

Af Ekberg, Luise & Per 2016